

80-РІЧЧЯ ДІЙСНОГО ЧЛЕНА НТШ, ПРОФЕСОРА ІВАНА КЛИМИШИНА

17 січня 2013 року виповнилося 80 років від народження відомого вченого-астрофізика, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка Івана Климишина.

Шлях до науки в Івана Климишина був нелегкий. Закінчивши вісім класів Лановецької школи, він фактично змушений був тікати до Львова від політичних переслідувань через родинні зв'язки із так званими “ворогами” радянської влади.

Екстерном склавши іспити за IX-X класи, І. Климишин закінчив Львівську середню школу № 8. Окрилений успіхом,

1950 року вступив до Львівського державного (нині національного) університету імені Івана Франка на фізико-математичний факультет.

Неординарні математичні здібності студента, високий рівень здобутих знань, непересічну працелюбність, уміння самостійно мислити оцінив один із відомих астрофізиків того часу, пізніше його науковий керівник, професор С. Каплан (1921-1978).

Відтоді творче життя Івана Климишина увійшло в більш-менш спокійне річище, і упродовж наступних років його наукові праці друкувалися щорічно у провідних фахових журналах. Він став співробітником Астрономічної обсерваторії Львівського університету імені Івана Франка.

Цей період життя Івана Климишина позначений блискучими творчими перемогами. Він отримав фундаментальні результати в галузі космічної газодинаміки, а саме в її важливому розділі – теорії ударних хвиль, що вивчає закономірності руху речовини в неоднорідних атмосферах планет, зір і в міжпланетному просторі. У ті роки дослідження можливої ролі ударних хвиль як вельми ефективного механізму перенесення енергії з глибоких надр зорі назовні при спалахах Нових зір лише започатковувались. Поступово теорію ударних хвиль дедалі впевненіше використовують для пояснення особливостей спектрів пульсуючих змінних зір, під час обговорення проблем нагріву сонячної хромосфери і корони, інтерпретації явищ у Наднових зорях тощо.

У віці 28 років І. Климишин успішно захистив кандидатську дисертацію “Ударні хвилі і надзвукові течії в оболонках зір”, за 10 років – докторську, “Ударні хвилі в зорях”.

Його призначили заступником директора обсерваторії з наукової роботи. Водночас він читав лекційні курси з астрономії, керував курсовими й дипломними роботами, виховав чимало аспірантів. Серед них – відомий учений Богдан Гнатик.

У науковій творчості Івана Климишина виділяються два періоди.

Перший – львівський період творчості, коли розпочався цикл досліджень, у яких він дає оригінальні розв'язки основних рівнянь внутрішньої будови зір і газової динаміки. Він розглянув загальні співвідношення, що виконуються під час проходження ударної хвилі, вивів вирази ударної адіабати і стрибків параметрів на фронті ударної хвилі з урахуванням тиску і густини енергії випромінювання, виклав складну і все ще далеко від розв'язання проблему розрахунку структури ударних хвиль, задачу про ефективну температуру ударної хвилі, що рухається у неоднорідному середовищі, узагальнив аналітичні методи розрахунку параметрів нестационарних ударних хвиль на випадок релятивістських ударних хвиль.

Наукові виднокоча вченого розширюються: його дослідження лягають в основу монографії "Ударні хвилі в неоднорідних середовищах", яка в ті "застійні" 1970-ті роки була написана українською мовою.

Показово, що в житті і творчості Івана Климишина грань між точною наукою та її популяризацією серед широкого загалу, насправді, стерлася. Іван Антонович володіє рідкісним і цінним даром доступно викладати найскладніші питання сучасної астрономічної науки. Саме у Львові він дебютував своєю науково-популярною книжкою "Поговоримо про літочислення" (1965), згодом (1972-1976) були "Цікава астрономія" (у співавторстві з Б. Козаренком та П. Олійником), "Календар природи і людини", "Астрономія вчора і сьогодні".

У 1973 році Івана Антоновича запросили на викладацьку роботу до Івано-Франківського педагогічного інституту (нині Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника).

Розпочався і триває другий – івано-франківський період діяльності. Професор Климишин веде такі фундаментальні дисципліни, як теоретична астрофізика, астрономія, зоряна астрономія, газодинаміка міжзоряного середовища та інші. Його лекції захоплюють студентів і слухачів глибиною і яскравістю думки, багатством ерудиції, високим науковим рівнем, інтелігентністю.

Унаслідок подальших досліджень у царині зоряної газодинаміки Іван Климишин довів, що поряд із механізмом променевої теплопровідності найефективнішим механізмом перенесення енергії вибуху із внутрішніх шарів зорі до її поверхні є нестационарні ударні хвилі. Ці праці є вагомим внеском у вивчення фізики нестационарних процесів.

Узагальнюючи отримані результати, 1984 року Іван Климишин видав нову монографію "Ударные волны в оболочках звезд". Виходять книги "Астрономія вчора і сьогодні", "Астрономія наших днів", "Релятивістська астрономія", "Календар і хронологія", "Перлини зоряного неба", "Астрономія". Більшість з них перекладали російською, французькою, англійською мовами та видавали по декілька разів.

Захоплення професора І. Климишина популяризацією астрономічної науки є великим і глибоким. Крім особистого тяжіння до цього роду творчості, воно зумовлене ще й усвідомленням надзвичайної важливості розповсюдження наукових знань для духовного розвитку рідного народу.

У 1990-ті роки з-під пера автора вийшли підручники з астрономії для

вишів, а також школи: “Шкільний астрономічний довідник” (у співавторстві з В. Тельнюком), “Атлас зоряного неба”, “Нариси з історії астрономії”, “Небо нашої планети”, “Основи космології”, згодом – доповнені “Основи космології” (спільно з І. Дубицьким).

Помітним явищем стало видання 2003 року “Астрономічного енциклопедичного словника” (за загальною редакцією І. Климишина та А. Корсунь).

Водночас професор Климишин викладає в Івано-Франківській Теологічній академії УГКЦ. Іван Антонович сповідує ідею неподільної гармонійної єдності людини і Бога, людини і Природи, людини і Космосу. Він прагне пізнати і відтворити рух незнищенної матерії у безкінечній змінності її форм і виявів.

Мало того, учений залучає людей, особливо молодь, до того, аби збагнути світ і себе в ньому. Цим спричинена така лавина науково-популярних та науково-методичних посібників, як “Наука і релігія: протистояння чи взаємодоповнення?”, “Календар і пасхалія”, “Вчені знаходять Бога”, “Основи християнської віри”.

Силове поле його книжок набуває дедалі більшої притягальної напруги. На зламі століть (2000) вийшла “Історія астрономії”, що охопила широченні пласти матеріалу з використанням різних джерел, багатьох першоджерел.

Наукова діяльність Івана Климишина має загальне визнання – його обрано членом Міжнародного Астрономічного Союзу (з 1964 року), заслуженим працівником Вищої школи України (1988), дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка (1992), академіком Академії наук Вищої школи України (від 1993 року), нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня (2000), медаллю “Ветеран праці” (1985), нагороджений премією ім. В. Вернадського (2004). А ще Іван Антонович – “Відмінник освіти України” (2000), почесний член “Просвіти” (від 1995 року), почесний член Української астрономічної асоціації (2000).

Двічі (1994 і 1995 роках) американський Біографічний інститут визнав Івана Климишина “Людиною року” за досягнення в астрономії, у 1993 році ім'я “Климишин” присвоєно малій планеті ч. 3653 (обертається між Марсом та Юпітером), яку 1979 року відкрив співпрацівник Кримської астрофізичної обсерваторії М. Черних.

Бажаємо Вам, вельмишановний ювіляре, щоб Бог беріг Ваш талант для наукової праці й давав здоров'я на довгі літа.

Редколегія “Фізичного збірника НТШ”